

גבולות היחידה: פרק י"ח, פסוקים ט"ז-כ"א

נושא היחידה: גזירת ה' להפוך את סדום

כותבת: יעל דאר

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

הסבר כללי:

ביחידה הקודמת למדנו על הבשורה על לידת יצחק. את הבשורה בישרו המלאכים – אורחיו של אברהם. כעת הוא מלווה אותם לדרכם. המלאכים בדרך לסדום. אברהם עדיין אינו יודע את הצפוי בסדום, ולכן ה' מגלה לו. בזכות מה הוא מגלה לו? זאת נלמד ביחידה הבאה. נוסף על כך, נלמד גם על העיר סדום. זו הפעם השלישית¹ שהעיר סדום מוזכרת בתורה, ומיד אנו מתבשרים על הפיכתה. מדוע? גם על זה נלמד ביחידה הזאת.

פתיחה:

נפתח בסיפור: משפחת אברהמי עברה דירה לבית חדש. כל אחד מילדי המשפחה קיבל חדר חדש לעצמו. הילדים שמחו, ומיד החלו לקשט ולייפות את חדריהם. לאחר כמה ימים בבית, המשפחה התחילה להתרגל לבית החדש. אבא אברהמי שם לב שאין מספיק אור בחדר של בנו הבכור. הוא החליט לקרוע חלון בקיר - חלון גדול, כדי שיהיה אור בחדר. **נשאל:** האם, לדעתכם, צריך האבא להתייעץ עם בנו הבכור בקשר לחלון הזה? מצד אחד – החדר שייך עכשיו לבן, ומצד שני – הוא האבא. הוא קנה את הבית, והוא מחליט. **נשמע** את תשובות התלמידים (2-3 דקות), **ונאמר:** בפסוקים שנקרא היום, נראה דבר דומה מאוד.

עיון בפסוקים:

משימת הקריאה תהיה: מי מתייעץ עם מי? ומשימה מאתגרת: באיזה עניין התייעצו? כעת **נקרא** את הפסוקים.

נתחיל בפס' ט"ז: אברהם מלווה את אורחיו. נסביר שזו אחת מהלכות הכנסת אורחים. לאחר שהאורחים הולכים, מצווה ללוותם כברת דרך.

אנו רואים שהאורחים "משקיפים" על פני סדום. מדוע הם משקיפים? נשאל את הילדים.

בוודאי יהיו ילדים שיכירו את סיפורי סדום, וידעו לענות שהמלאכים הם בדרך להפוך את

סדום².

¹ הפעם הראשונה: בראשית י"ג פסוק י': "וישא לוט את עיניו וירא את כל כנר הירדן כי כולה משקה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. כגן ה' כארץ מצרים ... ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד" והפעם השנייה – במלחמת המלכים, אך אז אין אפיון מיוחד לעיר סדום.

² יש גם אפשרות לקרוא את כל הפסוקים, ולגלות קודם מה ה' מודיע לאברהם (פסוקים כ"א-כ"א), ורק אחר כך לברר למה הוא מודיע לו זאת קודם.

וכאן אנו מגיעים להתייעצות. נקרא את פסוק י"ז ונסביר: ה' אמר (לעצמו): האם ייתכן שאני מסתיר מאברהם את מה שאני עומד לעשות? הרי נתתי לו את הארץ. האם ייתכן שאחריב חמש ערים (סדום, עמורה, אדמה, צבויים וצוער) מבלי להודיע לו על כך? נחזור על השאלה ששאלנו לפני הקריאה: מי מתייעץ עם מי? והתשובה: ה' מתייעץ עם אברהם, או לפחות מודיע לו מראש.

נשאל: למה ה' צריך להתייעץ עם אברהם? נשמע את תשובות התלמידים, ואז נקרא עוד פסוקים ונגלה עוד תשובות.

קריאת פסוקים י"ח-י"ט.

נשאל: מדוע, לפי הפסוקים, ה' מודיע לאברהם מראש על הפיכת סדום ועמורה?
נסכם תשובות:

- ה' נתן לאברהם את הארץ. כעת הארץ היא של אברהם, ולכן ה' מודיע לו מה הוא עושה (כמו האב שהודיע או התייעץ עם בנו לגבי החלון). תשובה זו מופיעה ברש"י לפסוק י"ז, ד"ה: המכסה אני.
- ע"פ פס' י"ח: ואברהם היו יהיה לגוי גדול - ה' אומר שאברהם חביב לפניו, עד כדי כך שהוא בירך אותו להיות גוי גדול, ושיתברכו ממנו כל גויי הארץ. אם כך, הוא חייב להודיע לו מה עומד לקרות עם גויי הארץ.
- ע"פ פס' י"ט: ה' יודע שאברהם יחנך את כל בני ביתו לשמור דרך ה', לעשות צדקה ומשפט. רד"ק מסביר: "כי יאמר להם 'שמרו דרך ה' וייטב לכם. ואם לא תשמרו - יעשה עמכם בהפך (ההיפך). וכל אשר דיבר עלי לעשות טובה לי ולזרעי אחרי - לא יעשה אם לא תשמרו דרכו'. ושמה תאמרו: 'לא ישגיח במעשיכם' (לה' לא אכפת מה עושים בני האדם) - ראו מה עשה בסדום ועמורה לפי שהיו רשעים'. ואם תאמרו: 'מקרה היה, כמו שאנו רואים מקומות נשקעים מפני הרעש (רעידת אדמה)', והנה, 'הוא אמר אלי **קודם שישחיתם**, שישחית סדום ועמורה בעבור מעשיהם הרעים'". כלומר, הרד"ק מסביר את הקשר בין הפסוק "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (פס' י"ט) לבין העובדה שה' גילה לאברהם מראש שהוא הולך להשחית את סדום ועמורה. השחתת סדום אמורה להיות תזכורת לבניו אחריו - מה יקרה למי שלא ישמור את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. מעשי סדום הפוכים לדרך צדקה ומשפט. גם אם יאמרו הבנים שלה' לא אכפת ממעשי בני האדם - הרי שהעונש של סדום ועמורה מוכיח שלה' כן אכפת³. ואם יאמרו הבנים שהפיכת סדום ועמורה היא מקרה שעלול לקרות בעת רעידת אדמה - הנה ה' הודיע

³ ומעניין לציין שכל סיפורי חז"ל על סדום הם במסגרת בין אדם לחברו! כלומר, לה' אכפת מהתנהגות בני אדם אלה לאלה, ולא דווקא מהתנהלותם בעניינים שבין אדם למקום.

על הפיכת סדום לפני שזה קרה - מה שמוכיח שאין זה מקרה, אלא גמול על מעשים רעים.

מכל דברי הרד"ק - מה נאמר לילדים? נסביר שאברהם הוא מחנך גדול, והוא מחנך את בניו ובני ביתו. הוא יספר להם על סדום ועמורה כדי לחנך אותם. הוא ילמד בעצמו, וילמד את בניו את הלקח ממעשה זה.

דברים אלה מתקשרים לעניין שדיברנו עליו ביחידה הקודמת: הייפלא מה' דבר - ה' יכול לעשות הכול. הוא ברא את העולם, ובכוחו לעשות הכול - גם לברוא בריאה חדשה, וגם להפוך את העולם. כמו כן, יש כאן עוד עיקר באמונה - תורת הגמול. ה' גומל לאדם כמפעלו. בגיל זה אנו בונים את בניין האמונה אצל תלמידינו. חשוב לציין גם את זה בשיעור.

נעבור כעת לתאר את חטאי סדום.

נקרא את פסוקים כ'-כ"א: כ' וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקֵת סֹדֶם וְעֹמֶרָה כִּי-רַבָּה וַחֲטָאתָם כִּי כָבְדָה

מְאֹד. כֹּא אַרְדָּה-נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם-לֹא אֲדַעָה"

ויאמר ה' - אמר אל אברהם, שהרי החליט שלא לכסות - להעלים ממנו. מתברר

שחטאי סדום ועמורה כבדים מאוד. ה' ירד אל העיר סדום לראות בעיניו, האם

'כצעקתה?' כלומר, כצעקתה של העיר - צעקתם של אנשי העיר - כך עשו? חטאים

כבדים? אם כן, אז - כלה - ה' יכלה אותם מיד. ואם לא - אם חטאיהם עדיין לא כל כך

כבדים, אז - אדעה - אז ה' יראה ויחליט מה לעשות בעיר הזאת.

נכיר את העיר סדום:

- מי יודע איפה נמצאת העיר הזאת? נראה במפה. ונשאל: ליד מה היא נמצאת? ליד ים המלח.

נזכיר שהיום יש שם מלח שאינו מאפשר חיים בים ובסביבה. מעטים הם הצמחים שצומחים שם, אבל פעם זה לא היה כך. נפנה את הילדים לעיון בפרק י"ג פסוק י'. נזכיר שהפסוקים שם מדברים על פרידת לוט ואברם. לוט בוחר לשבת בכיכר הירדן, משום שהיא "כולה משקה. כגן ה'. כארץ מצרים" (המושקית ברווחה ממי הנילוס) - האזור הזה היה פעם מלא מעיינות ופורה מאוד.

- כדי להכיר את חטאי העיר סדום כאן, כדאי לספר כמה מסיפורי חז"ל כדי להמחיש לילדים את חטאי העיר הזאת. סיפורים מתאימים נמצאים בספר: "על אבות לילדים", חלק א', מאת רבקה אליצור (סיפורים 14 - 16⁴).

מטרת הסיפורים היא להדגיש את העניינים הבאים:

- בסדום לא היו חוקי אמת. כל החוקים היו מעוותים.

⁴ סיפורים אלה מובאים בגמרא, סנהדרין ק"ט עמוד ב', בארמית.

- חטאי סדום היו במסגרת בין אדם לחברו.
- אנשי סדום התנגדו לחסד. דבר זה מנוגד לרוחו של אברהם אבינו שקיבל את הארץ.

נעבוד בקבוצות במשך כחמש דקות. הכרטיסיות לקבוצות נמצאות בסעיף "הצעות להמחשה".

תוך כדי הצגת תוצרי הקבוצות, נוכל לבנות על הלוח את הטבלה הבאה:

אנשי סדום	אברהם אבינו
לא רצו להכניס אורחים	מכניס אורחים
לא חסים על חיי אדם	מקבל כל אדם. כל אדם חשוב לו.
לא רצו לתת משלהם לאחרים.	אוהב חסד, נתן משלו לאחרים
כל אחד שומר על רכושו	נותן משלו לאחרים

לסיכום הדיון בטבלה ושמיעת הקבוצות, נדגיש כי אברהם היה אוהב חסד, ואילו אנשי סדום היו מנוגדים לאברהם בתפיסת עולמם. ומשום כך, הם לא יוכלו להמשיך לחיות בארץ שאותה קיבל אברהם.

הצעות להמחשה:

בחלק זה תמצאו את כרטיסיות העבודה לקבוצות להכרת חטאי סדום.

דף עבודה: כרטיסים לקבוצות

קבוצה 1

לפניכם תאור החיים בסדום.

1. קראו את התאור.
2. ענו על השאלות.
3. ספרו לפתח על אנשי סדום לפי מה שיקראתם בקטע.

בסדום היו הרבה עצי פרי, היה לאנשי סדום הרבה אכל, ובעירם היו כורים זהב ואבני חן, אנשי סדום היו עשירים מאוד.

אמרו אנשי סדום: יש לנו הכל, למה לנו לקבל אורחים? אורחים רק לוקחים מאתנו, צריך לתת להם מטה ואכל - מי צריך אורחים בכלל? בואו נאסר על אורחים להגיע לעירנו.

שאלות: ענו בעל פה בשיחה ביניכם.

- מדוע אנשי סדום לא רצו אורחים?
- מה החליטו אנשי סדום לעשות?

קבוצה 2

לפניכם תאור החיים בסדום.

1. קראו את התאור.

2. ענו על השאלות.

3. ספרו לכתה על אנשי סדום לפי מה שקראתם בקטע.

אם היה אדם עשיר במיוחד בסדום, היו חבריו מושיבים אותו ליד קיר ומפילים את הקיר עליו, לאחר מותו של העשיר, היו לוקחים את כל כספו.

שאלות: ענו בעל פה בשיחה ביניכם.

- מה היו אנשי סדום עושים לחבר עשיר?
- מה היה חשוב יותר בסדום – חיי אדם או כסף?

קבוצה 3

לפניכם תאור החיים בסדום.

1. קראו את התאור.

2. ענו על השאלות.

3. ספרו לכתה על אנשי סדום לפי מה שקראתם בקטע.

בית המשפט בסדום הוציא כרוז והודיע: כל מי שנותן פרוסת לחם לעני – מות יומת!

שאלות: ענו בעל פה בשיחה ביניכם.

- כיצד רצו אנשי סדום שיתנהגו כלפי העניים?
- מדוע, לדעתכם, אנשי סדום לא הסכימו שתושבי העיר יעזרו לעניים?

קבוצה 4

לפניכם תאור החיים בסדום.

1. קראו את התאור.

2. ענו על השאלות.

3. ספרו לכתה על אנשי סדום לפי מה שקראתם בקטע.

הכלל בסדום היה: "מה ששלי – שלי.

ומה ששלך – שלך" -

אני לא נותן לך כלום וגם אתה לא נותן לי שום דבר.

שאלות: ענו בעל פה בשיחה ביניכם.

• מה התפירות של הכלל הזה?

חשבו כיצד הסיים נראים בסדום, והכינו הצגה המתארת את חסר האכפתיות של התושבים זה מזה.

מסרים והפנמה:

אנחנו צאצאי אברהם. בואו נחשוב על דרכים שבהן אנו יכולים להיות טובים ונעימים יותר לחברים, למשפחה ולסביבה כולה, כך שנוכל להידמות לאברהם ולהתרחק מדרכי אנשי סדום. נחלק את הכיתה לקבוצות בנות ארבעה תלמידים, נציג מקרה, והתלמידים יחשבו בקבוצות⁵ על דרך התנהגות ראויה שיש לאמץ. להלן המקרים:

- מיכל שכחה את הכריך בבית, אין לה מה לאכול, וכשכל התלמידים אוכלים בארוחת עשר, היא יושבת בכיסא עצובה.
- לרועי אבד העיפרון, הוא חיפש וחיפש ולא מצא – מה הוא יכול לעשות? בשיעור הבא יש מבחן חשוב במדעים.
- לכיתה הגיע תלמיד חדש שעלה לפני חודש לישראל. הוא לא מבין כל כך טוב עברית, נראה קצת אחרת והבגדים שלו מוזרים. המורה שואלת: "מי מוכן לשבת ליד החבר החדש?"
- את בבית יושבת ומשחקת במחשב, פתאום אחיך הקטן בן השלוש מתחיל לבכות, הוא לא מוצא את המוצץ שלו.

נסכם שבכל יום נקרות בדרכנו הזדמנויות רבות לעזור, להושיט יד ולהאיר פנים. עלינו להתאמץ ולהתנהג כבניו של אברהם אבינו, בלב פתוח, בנדיבות, בזריזות ובטוב לב.

סיכום:

למדנו על בחירת אברהם – משום שיחנך את ביתו לעשות צדקה ומשפט – בניגוד לאנשי סדום, השונאים חסד ופועלים על פי משפט רשע ועוול. זה הציר המרכזי של השיעור: אברהם מול אנשי סדום. חטאי סדום גרמו לכך שה' מחליט להפוך את העיר. וכאן אנו לומדים משהו על תורת הגמול: ה' גומל לאדם כמפעלו. כמו כן, אנו לומדים כאן על החשיבות של מצוות של בין אדם לחברו, של צדקה ומשפט ושל צדק ואמת.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

כדאי לעיין בספרה של רבקה אליצור "על אבות לילדים", חלק א' בקטעים 14-16, כדי לספר בשפה יפה ומסברת אופן על חטאי אנשי סדום.

⁵ אפשר באותן קבוצות או במליאת הכיתה.